

Prof. dr. Ludvik Toplak

(Nagovor na simpoziju ob 150-letnici rojstva Antona Korošca, Sveti Jurij ob Ščavnici, 15. maja 2022)

Spoštovani župan občine Sv. Jurij ob Ščavnici g. Anton Slana, spoštovani rektor UL prof. Gregor Majdič, predstavniki javnih, cerkvenih in civilnih ustanov, udeleženci znanstvenega simpozija, cenjeni domačini, dragi gostje, dame in gospodje,

počaščen sem s povabilom, da spregovorim ob tej svečani priložnosti. Hvala.

Tukaj pri Sv. Juriju javno govorim drugič. Prvič sem nastopil pred 60 leti kot član iniciativnega odbora za asfaltiranje ceste Ptuj – Radgona preko Svetega Jurija.

Danes smo se zbrali, da obudimo spomin na dr. Antona Korošca, rojaka iz Biserjan pri Sv. Juriju ob Ščavnici, duhovnika, narodnjaka, izobraženca, slovenskega politika in državnika, ki je po 1. svetovni vojni odločujoče vplival na razvoj Srednje Evrope, zlasti pa na usodo Slovencev v prvi Jugoslaviji.

Zgodovinsko vlogo dr. Antona Korošca preučujejo zgodovinarji in pišejo knjige na univerzah. Na Dunaju dr. Felix Bister, v Beogradu dr. Zečević, v Mariboru dr. Marko Jesenšek, v Ljubljani dr. Andrej Rahten in zbornike znanstvenih simpozijev, ki jih je izdala Občina Sv. Jurij ob Ščavnici in Gimnazija Fr. Miklošiča in drugi. Prav ob 150-letnici rojstva dr. Antona Korošca smo dobili dve monografiji, dr. Mateje Ratej »Triumfator, Anton Korošec v prvi Jugoslaviji«, ki obravnava dr. Antona Korošca kot politika ter dr. Andrej Rahten pod naslovom »Anton Korošec slovenski državnik kraljevine Jugoslavije«, ki obravnava dr. Antona Korošca kot slovenskega politika ter stratega in državnika mednarodnih razsežnosti.

Ime dr. Antona Korošca je bilo za »neprave« zamolčano ali v šolskih knjigah omenjeno samo kot »konservativni slovenski politik«, in še to v negativni konotaciji. A samo za neprave.

//(Kako so dr. A. Korošca »ta pravi« v svojih krogih visoko rangirali, pa samo anekdota. Ko sem v Beogradu študiral mednarodno gospodarsko pravo, kjer je bil edini študij te vrste, sem imel privilegij, da sem ob petkih popoldne potoval s tem modrim vlakom v Ljubljano v družbi slovenskih politikov v Beogradu. Ritual pri skupni mizi se je začel z vici. Zgodovinar dr. Dušan Biber je povedal, da se bo vodja slovenskih komunistov preimenoval iz Popit v Kopit, ker je slišal, da so se vsi veliki slovenski politiki pisali na K kot Korošec, Kardelj, Kidrič, Kocbek in Kaučič. Hočem reči, ime in taka primerjava je bila dovoljena za ta prave.)//

Danes želim izraziti čestitke in zahvalo zgodovinarjem, da odkrivajo resnične razsežnosti dr. Antona Korošca in njegov pomen za razvoj slovenske narodne, kulturne, gospodarske, duhovne in politične identitete. Rojakom pri Sv. Juriju pa hvala za organizacijo in domoljubno spodbudo.

V svojem nagovoru se bom omejil na dr. Antona Korošca kot rojaka iz Sv. Jurija, da bi izzval zgodovinarje k preučevanju še nekaterih vidikov:

- kako je otroštvo zaznamovalo karakter dr. A. Korošca, njegovo razumevanje in politično vizijo v Sloveniji,
- kako je otroštvo navdihovalo njegovo vizijo Slovenije v mednarodnih odnosih, na Dunaju in v Beogradu,
- njegovo toleranco do drugače mislečih in voljo povezovanja ter
- kako je otroštvo vplivalo na razumevanje solidarnostne ekonomije in volilne pravice žensk kot predpostavke politične demokracije za vse.

I.

Najprej tukaj želim spomniti, da je Anton Korošec, rojak iz Biserjan pri Sv. Juriju ob Ščavnici v Prlekiji, rojen 12. 5. 1872, odraščal v tradicionalni slovenski kmečki, krščanski in narodno zavedni družini v Prlekiji ter se oblikoval v letih, ko je njegov sedem let starejši somišljenik dr. Janez Evangelist Krek pisal knjigo Črne bukve kmečkega stanu. Želim deliti svoje misli o tem, kako je okolje pri Sv. Juriju zaznamovalo in determiniralo njegovo šolanje ter vse njegovo življenje in delo.

- Kmečko okolje na začetku 20. stoletja mu je dalo občutek za realnost, za primarno potrebo ljudi in naroda po svobodnem trdnem gospodarstvu, kar je prvi pogoj za osebno ter narodovo svobodo in neodvisnost. Kdor je namreč gospodarsko odvisen, ne more biti svoboden, ne kot posameznik, ne kot narod. Danes je vsa Evropa gospodarsko odvisna od ruskega plina, zato ni sposobna braniti osnovnih pravic suverenih narodov in držav v Evropi in ne trpečega ukrajinskega ljudstva. Tudi ideologije, ki želijo proletarizirati narod, v resnici želijo klientelistični sistem, imeti odvisne

plebejce, katerim bodo kot patriciji v starem Rimu delili kruha in iger, ti pa, da jih bodo častili.

- Lokalna skupnost pri Sv. Juriju mu je dala socialno inteligenco, občutek in zavest solidarnosti, vzajemnega spoštovanja, identitete, tolerance in organizacije, ki je programsko grajena od spodaj navzgor. In kot taka je bila tudi temelj SLS, kar je sicer značilnost vseh konservativnih strank. Vidimo tudi danes, da so stranke, ki temeljijo samo na pragmatičnih dnevnih interesih strankokracije in so grajene populistično od vrha navzdol, primerne za ene volitve, za eno prevaro in so zato kratkega veka za enega izmišljenega liderja, ki bi ščitil njihove interese.
- Družina mu je dala čustveno inteligenco, empatijo in krščansko vzgojo. Cerkev pa mu je dala zgodovinsko in presežno transcendenčno dimenzijo, občutek za hierarhijo vrednot in odgovornosti vključno s slovensko narodno zavestjo, kar vse je na odličnih šolah še sam strastno nadgradil. V hierarhiji vrednot je posebej poudarjal, da je interes naroda nad vsemi interesi stranke. Glede odnosa vere in šole je sledil Slomškovemu sporočilu »Božja beseda bodi vam luč, materin jezik pa ključ do zveličavne omike.«
- Vse to, kar so mu dali družina, vera, lokalna skupnost in dobre šole, je dr. Antona Korošca determiniralo tako doma pri oblikovanju politične strategije v Sloveniji kot na Dunaju in v Beogradu, da je iskal optimalne rešitve za Slovence najprej znotraj Habsburške monarhije in kasneje znotraj Jugoslavije. Spoznal je, da imajo velike sosedne države interes, da razkosajo Slovenijo, velike sile na S, V, J in Z pa, da razkosajo Srednjo Evropo, skratka da velike ribe požrejo male ribe.
- Okolje, mikrokultura v Prlekiji je Antona Korošca spodbujala, da je izgrajeval in izpopolnjeval tudi sebe, kot se je to spodobilo za gospoda in kot je to okolica v Prlekiji pričakovala. Prebral sem citat, da bi naj dr. Franc Simonič iz Svetinj pri Ormožu zapisal, da je največja čast kmeta v Prlekiji, kako daleč bo došolal svojega otroka. In prav zahvaljujoč taki tradiciji in kulturi pri Sv. Juriju je bilo v prvi polovici 20. stoletja spodbujenih več mladih uka željnih in dela voljnih ljudi, ki so desetletja za tem s srcem sooblikovali politično, gospodarsko, duhovno in kulturno identiteto Slovencev in Slovenije.

Samo za ilustracijo si zamislimo pred 100 in več leti, kako je pri Sv. Juriju dr. Anton Korošec maševal. Mežnarjevi otroci Edvard in Jože Kocbek so mu ministrirali in se družili z gostilničarjevi otroci brati Krefti, liberalci in kasneje komunisti.

Poldrugo desetletje za tem je mlajši Kreftov brat Vlado organiziral Društvo kmečkih fantov in deklet ter gradil Dom Matije Gubca. Bratko Kreft je

napisal Velika puntarija. Ivan Kreft je šel v Španijo delat revolucijo. Edvard Kocbek je pisal Premišljevanje o Španiji.

Ti možje so v Ljubljani prevzeli intelektualno vodenje treh osnovnih slovenskih idejnopolitičnih usmeritev: Korošec desno sredinsko vodilno politično silo v Sloveniji, kar mu je dalo politično stabilnost za odločilno vlogo v Beogradu. Krefti, mogli bi reči buržujski otroci, so šli v levo proletarsko komunistično opcijo. Edvard Kocbek kot res proletarski mežnarjev otrok, pesniško navdahnjen, pa je v Ljubljani izbral pot krščanskega socializma, krščansko vero in socialno reformo brez močne socialne in politične baze. Njegovo misel je v veliki meri v naslednjih desetletjih sporočal škof Grmič, ki je še dal svoj pogled na duhovno prenovo. Vsi, danes bi rekli levi in desni, pa so se v Ljubljani soočali z namišljeno izključujočo logiko, teorijami nepomirljivega spora in slovenskega razkola.

Za vse naštete Jurjevičane pa je značilno, kot za Prleke nasploh, da so imeli razvojno politični program, ki so ga gradili od spodaj navzgor in da so bili v dialogu strpni do drugače mislečih. Vse to je bilo v razkoraku z okoljem v Ljubljani, ki se je že pred tem polno 19. stoletje izčrpavala po jakobinski tradiciji z delitvijo duhov in kulturnim bojem, po prvi svetovni vojni pa z razrednim bojem, kar je Ljubljansko pokrajino vodilo v bratomorno lokalno državljansko vojno. Poleg naštetih velikanov in rodoljubov so v zborniku »Sv. Jurij prleške Atene« lepo opisani številni res zaslužni rojaki. Čestitam in hvala Francu Čušu ter soavtorjem za sijajno predstavitev.

II.

Kot drugo bi želel deliti nekaj misli o Korošču v politiki na Dunaju, v Ljubljani in v Beogradu.

Dota, ki jo je prinesel iz otroštva, mu je zagotavljala uspeh na Dunaju, kot vodji Jugoslovanskega kluba v dunajskem parlamentu, da je uspešno povezal interese južnoslovanskih narodov v luči interesov Slovencev kot narodne identitete v pogojih parlamentarne demokracije. V tem svojstvu se je pogajal s Kraljevino Srbijo o združitvi v Kraljevino SHS ter kot minister ali predsednik vlade ob močni volilni podpori SLS uspešno krmaril med Srbi, Hrvati in Muslimani, vse zato, da bi zagotovil in obranil položaj Slovencev kot naroda.

V Ljubljani je s povezovanjem premagal notranje spore in dosegel politično enotnost stranke. Utrdil je strankarsko infrastrukturo od temeljev do vrha in oblikoval gospodarski program SLS z močnimi elementi solidarnostne socialno tržne ekonomije v zadružništvu, vse z vizijo, da zagotovi Slovenijo kot celoto, vključno s povezavo Slovencev v zamejstvu. Ekonomski model

socialno tržne ekonomije, ki so ga v Ljubljani oblikovali po Krekovi smrti izobraženci, zlasti Gosar in Ušeničnik, je bil filozofski temelj SLS in so ga Nemci nadgradili desetletje kasneje, po 2. svetovni vojni, kot temelj novega modela za Evropsko skupnost.

Glede na to, da je v Beogradu opravljal najodločilnejše funkcije kot predsednik vlade, kot večkratni minister in kot predsednik Senata, je imel odločilno besedo pri ustanovitvi Univerze v Ljubljani in ustanovitvi Slovenske akademije znanosti in umetnosti, SAZU. Odnos do slovenske kulture je izkazoval tudi s tem, da naj bi kupil vsako knjigo, ki je izšla v slovenskem jeziku, zlasti pa z dobrodelnostjo in štipendijami za mlade talente.

Kozmopolitska in intelektualna razsežnost dr. Antona Korošca se potrjuje tudi v mednarodni dejavnosti. Leta 1926 se je osebno udeležil prvega kongresa Panevropskega gibanja na Dunaju, kjer je poudaril pomen tesnega evropskega sodelovanja za Združeno Evropo.

Spričo poznavanja socialnih danosti in kulturnih potreb Slovencev, poznavanja parlamentarne demokracije, poznavanja domače in mednarodne konstelacije političnih sil je v hierarhiji vrednot postavljал interes naroda nad partikularne strankarske interese. Tako je uspešno kljuboval skušnjavi strankokracije in kulta osebnosti, ki je sicer značilnost populističnih in pragmatičnih strank brez programa, se zavzemal za enako in splošno volilno pravico ter posebej volilno pravico žensk.

III.

In tretje, želim poudariti toleranco.

Posebej želim poudariti, da je iz rodne vasi nosil v sebi kulturo strpnosti do drugače mislečih, da je vodil iniciativo za politično vključevanje z volilno pravico žensk, ki so ji t. i. naprednjaki nasprotovali in da je s sposobnostjo povezovanja uspel povezovati in navdihovati politiko Slovencev. Rojak iz sosednje Negovske fare dr. Anton Trstenjak mi je pripovedoval, da so dali Turnerjevo štipendijo dr. Bratku Kreftu in ne Cirilu Žebotu, ko je bil Trstenjak tajnik, predsednik pa je bil rektor UL dr. Matija Slavič, rojak iz Križevcev, vse ob vednosti Korošca. Podobno kot piše dr. Andrej Rahten, da naj bi dr. Korošec sam posredoval štipendijo za Kocbeka, čeprav je bil v opoziciji Korošču, kar Kocbek javno ni smel povedati.

Toleranca dr. Antona Korošca je izzivala številne opazke v Ljubljani, z namigovanji, da gre za »kontroveržno osebnost«, seveda pri ljudeh, ki zaradi tradicionalnega izključevanja do drugače mislečih tolerance niso bili sposobni. Še nekaj želim poudariti: dr. Anton Korošec ni poznal t. i. nacionalnega razkola, razklanosti Slovencev, ki ga poudarjajo mediji in ljudje z izključujočo

logiko jakobinske provenience, obremenjeni s klerofobijo in militantnim ateizmom.

V tej zvezi še anekdota. Trstenjak me je opozoril, da je njegova fara Negova v 23 letih med obema vojnama dala več kot 10 izobražencev, v enakem času po drugi svetovni vojni pa 3. Ugotovim, da enako v sosednih Juršincih. Po 2. svetovni vojni so bili ljudje in kraji odrinjeni na rob družbe prav zaradi tolerantnosti, kar bi preseгло današnji slavnostni dan.

IV.

In še nekaj stavkov o politično strankarski strukturi v Slovenji, ki jo je dr. Anton Korošec uspel dvigniti na nivo stabilnih demokracij po tem, ko je nasledil dr. Ivana Šušteršiča. V stabilnih demokracijah imamo dve osnovni stranki, t. i. desni center, konservativno stranko, ki ima dolgoročni gospodarski in socialni program dela, varčevanja in razvoja ter t. i. levi center, socialno potrošniški kratkoročni program delitve, pravične mesečne plače za sprti. //(Tako je v stabilnih demokracijah, tudi v EU. Če pa se zgodi, da zmaga skrajna levica, kot boljševiki v Rusiji, liberalci pod Mussolinijem kot fašisti ali skrajna desnica pod Hitlerjem kot nacisti, je ravnotežje porušeno in sledila je 2. svetovna vojna. Podobno je 50 let kasneje je v Srbiji zmagala skrajna levica z Miloševićem, na Hrvaškem liberalci s Tuđmanom, v Bosni pa Muslimani in zgodila se je balkanska vojna.)//

V tej zvezi želim poudariti, da je Korošec vključeval inteligenco, ki je vodila strategijo SLS do izгона pod nacizmom oz. pod komunizmom. Tradicijo in temeljne principe SLS naj bi nadaljevala po 50-letni prekinitvi pravna naslednica SLS, ki jo je vodil g. Ivan Oman, ustanovil pa prav na rojstni dan Antona Korošca 12. maja 1988 v Ljubljani. Ob obletnici so mu minuli četrtek slovesno odkrili spominsko ploščo na njegovem domu.

Spoštovani, in še za zaključek nekaj besed.

Glede narodno politične razsežnosti povzamem sklepno misel dr. Andreja Rahtena v zadnji knjigi »Anton Korošec – slovenski državnik kraljevine Jugoslavije«: »Ne samo, a v veliki meri je prav njegova zasluga, da zavesti o povezanosti Slovencev in njihove pravice do samoodločbe ni bilo mogoče izbrisati. Tega niso uspeli niti okupatorji z brezobzirno politiko nasilja in razkosanja slovenskega etničnega ozemlja niti centralistično-unitaristični poskusi dela komunističnega vodstva v drugi Jugoslaviji.«

Moja besede o dr. Antonu Korošču kot politiku, državniku in strategu naj bodo spodbuda za nadaljnji razmislek slovenskim zgodovinarjem, politikom in učiteljem, da ocenijo, kako pomembna je družinska vzgoja za razvoj

čustvene inteligence in empatije, kakšen je pomen družbenega okolja za razvoj socialne inteligence človeka, tolerance, solidarnosti in domoljubja in kakšen je pomen spiritualne vzgoje za kozmopolitsko in presežno razsežnost ter za razumevanje demokracije in svobode za vse. Posebej apeliram na starše in lokalno skupnost, da se zavedajo, da je investicija v vzgojo in izobraževanje najboljša naložba.

Sv. Jurij je najboljši dokaz in spodbuda vsem Slovencem, tudi danes za jutri.